

Koruptivni rizici u propisima i lobiranje

Transparentnost Srbija

Decembar 2022

Izradu ove analize pomogla je Misija OEBS-a u Srbiji. Stavovi izrečeni u analizi pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji

Sažetak

Rizici od korupcije u propisima

Zakon o sprečavanju korupcije primenjuje se sada već duže od dve godine (od 1. septembra 2020.), a u međuvremenu je nekoliko puta menjan. Te promene su bile vezane za ispunjavanje preporuka GRECO (iako je Zakon navodno bio usaglašen sa tim preporukama i prilikom donošenja) i dogovore sa međustranačkih predizbornih dijaloga. Do značajnog sužavanja polja primene u praksi je dovelo i autentično tumačenje tog zakona iz 2021. Predstoje mu nove izmene, kako bi Srbija ispunila pojedine preporuke GRECO iz petog kruga evaluacije, preporuke ODIHR koje su date nakon aprilskih izbora, kao i najnovije [zajedničke preporuke](#) Venecijanske komisije i ODIHR.

Kao jedan od osnovnih ciljeva ovog zakona proklamovano je smanjenje rizika od nastanka korupcije, zbog čega su proširene nadležnosti Agencije. Svi organi državne uprave (to jest, ministarstva i posebne organizacije) dužni su da Agenciji dostave nacрте zakona radi davanja mišljenja o proceni rizika od korupcije. Ova obaveza postoji kada se nacrt zakona odnosi na neku od oblasti koje su posebno rizične za nastanak korupcije ili uređuje pitanja obuhvaćena potvrđenim međunarodnim ugovorima u oblasti borbe protiv korupcije.

Tokom donošenja ovog zakona, Transparentnost Srbija je dala niz predloga za poboljšanje. Tada smo ukazali na sledeće: *Aktuelna odredba sadrži korisna pravila o proceni rizika od korupcije i davanju mišljenja Agencije o nekim takvim zakonima. Međutim, odredba ne obuhvata sve situacije kada je takvo mišljenje Agencije potrebno. To su situacije kada se donosi druga vrsta pravnih akata, počev od Ustava, preko zakona koji možda ne sadrže rizike od korupcije ali sadrže korisne odredbe za njeno suzbijanje, do predloga podzakonskih akata koji takođe mogu biti značajni sa stanovišta antikorupcijske politike i utvrđivanja rizika od nastanka korupcije. Pored toga, odredba se sada fokusira na nacрте zakona koje pripremaju organi državne uprave, ali ne obuhvata one akte koje predlažu drugi ovlašćeni predlagači – npr. Zaštitnik građana, narodni poslanici, Narodna banka Srbije, Skupština AP Vojvodine, 30.000 građana u okviru narodne inicijative. Ništa manje bitne su i situacije kada je Vladin predlog zakona bitno različit od nacрта tog istog zakona na koji je Agencija već davala mišljenje, ili kada u skupštinskoj proceduri postoje amandmani koji bi uneli nove rizike od korupcije ili pokvarili dobra rešenja iz predloga zakona.*

Rezultati primene novouvedene obaveze su uglavnom izostale tokom prve godine primene Zakona, kao što smo pokazali u [izveštaju](#) iz 2021, a situacija je tokom 2022. bila još lošija, kako se može videti iz ovog izveštaja.

Agencija je u prošlosti (2013-2018), pre nego što je uspostavljena zakonska obaveza dostavljanja nacрта zakona, samoinicijativno ili na osnovu molbe institucija, analizirala pojedine akte iz antikorupcijskog ugla i objavljivala svoje nalaze. Novi zakon, koji je institucionalizovao davanje ovakvih mišljenja nije, nažalost, predvideo i obavezu njihovog objavljivanja. Time su bitno smanjeni mogući korisni efekti uvođenja ove mere, i dobijanje podrške šire javnosti za rešavanje problema u nacrtima zakona koje je Agencija uočila. Ovaj zakonski nedostatak je konačno prevaziđen decembra

2022, kada je Agencija uspostavila praksu da [objavljuje](#) data mišljenja. Za žaljenje je, međutim, što izrada novog sajta ovog organa tokom 2022. nije iskorišćena za to da se ovom segmentu rada Agencije da veći značaj, tako što bi on bio jasnije istaknut na sajtu, jer trenutno ova mišljenja može pronaći samo osoba koja zna tačno gde i kako treba da ih traži.

Kada daje mišljenja na nacрте Zakona, Agencija primenjuje i uglavnom poštuje [Metodologiju za procenu rizika od korupcije u propisima](#), koju je razvila u saradnji sa Misijom OEBS u Srbiji. Izuzeci koje smo uočili u ovogodišnjem istraživanju se odnose pre svega na propust da se u svakom konkretnom slučaju, gde je takvih nedostataka bilo, skrene pažnja na propuste ministarstava u samom procesu izrade nacрта zakona i konsultacija sa javnošću.

Transparentnost Srbija je tokom ovog istraživačkog projekta, čije sprovođenje je podržala Misija OEBS u Srbiji¹, prikupila informacije od Agencije i od pojedinih ministarstava koja su pripremala nacрте zakona, a zatim ih [objavila](#) na svom sajtu.

Transparentnost Srbija je u okviru istraživanja koristila i druge izvore – objavljene informacije o javnim raspravama, predloge zakona koje je usvojila Vlada i zakone koje je usvajala Narodna skupština. Na taj način smo utvrdili da ni tokom 2022. godine (kao i godinu dana ranije) nadležna ministarstva u većini slučajeva **nisu poštovala** čak ni svoju elementarnu obavezu da Agenciji dostave nacрте zakona na mišljenje.

U vezi sa određivanjem „oblasti od posebnog rizika“, kod kojih postoji obaveza dostavljanja nacрта, Zakon upućuje na strateške dokumente. Pošto se već godinama čeka na donošenje nove nacionalne strategije za borbu protiv korupcije (prethodna je važila za period 2013-2018, a nova je najavljena za sredinu 2023), jedini dokument te vrste je i dalje [Revidirani Akcioni plan za Poglavlje 23 pregovora sa EU](#). U njemu je istaknuto sledećih osam oblasti: **zdravstvo, porezi, carine, obrazovanje, lokalna samouprava, privatizacija, javne nabavke i policija**. Pored ovih oblasti, mišljenje od Agencije bi obavezno trebalo tražiti kada nacrt uređuje pitanja koja pokrivaju ratifikovane međunarodne konvencije.

Čak i kada se ne bi uzeli u obzir akti koji su (makar delimično) vezani za potvrđene međunarodne antikorupcijske konvencije, očigledno je da u ovom periodu Ministarstvo finansija nije zatražilo mišljenje od Agencije o zakonima koji se odnose na poresku i carinsku oblast, a koji je Skupština usvojila krajem 2022. Aktuelni saziv Narodne skupštine je takođe usvojio sedam zakona o potvrđivanju međunarodnih ugovora i jedan o potvrđivanju zajma. Standardno, i ovi ugovori sadrže pojedina pravila koja zadiru u sferu poreza ili carina.

Zakonom o sprečavanju korupcije nije predviđena obaveza Skupštine da zatraži mišljenje o koruptivnim rizicima u predloženim autentičnim tumačenjima zakona. Praksa donošenja autentičnih tumačenja koja suštinski i retroaktivno menjaju odredbe zakona, umesto da se kroz njih samo precizira koje od mogućih tumačenja postojeće odredbe je ispravno, bila je učestala pred kraj rada prethodnog skupštinskog saziva. To je bio jedan od razloga zbog kojih je Transparentnost Srbija uputila Ustavnom sudu [inicijativu](#) za utvrđivanje ustavnosti i zakonitosti odredaba Zakona o Narodnoj skupštini i Poslovnika Narodne skupštine u delu koji se odnose na postupak donošenja autentičnih tumačenja. Srećom, u novom sazivu parlamenta još uvek nije bilo pokušaja da se donose autentična

¹ Sva izneta mišljenja i stavovi pripadaju isključivo organizaciji Transparentnost Srbija i ne moraju odražavati mišljenja i stavove Misije OEBS.

tumačenja, a nadamo se da ih neće ni biti pre nego što Ustavni sud razmotri ustavnost ovog vida odlučivanja u Narodnoj skupštini.

Agencija je tokom 2022. davala mišljenje samo o jednom od nacrtu Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi i na izmene „matičnog“ Zakona o sprečavanju korupcije.

Kada je reč o Zakonu o referendumu i narodnoj inicijativi, Agencija je dala brojne korisne predloge za preciziranje članova, koje većinom nisu bile prihvaćene, za šta nije pruženo valjano ili nikakvo obrazloženje. U pogledu izmene Zakona o sprečavanju korupcije, kojom je uspostavljena dužnost predsednika Republike da na jasan način predoči sagovornicima i javnosti da li nastupa u tom svojstvu ili u svojstvu partijskog lidera Agencija nije imala primedaba. Međutim, kako je Transparentnost Srbija ukazala kada je ovaj zakon bio u skupštinskoj proceduri, obrazloženje predloga izmena je bilo nepotpuno i nisu rešene brojne dileme do kojih dolazi u praksi.

U okviru ovogodišnjeg istraživanja istakli smo veoma značajne koruptivne rizike u nizu pravosudnih zakona, koji se donose radi usaglašavanja sa izmenjenim Ustavom i zakona koje je u decembru na javnu raspravu iznelo Ministarstvo unutrašnjih poslova. Reč je o propisima koji bi morali da budu dostavljeni Agenciji radi davanja mišljenja, ali je za sada nepoznato da li je to i učinjeno (javna rasprava je u ovom trenutku još uvek u toku).

Kada je reč o pravosudnim propisima, glavni rizik predstavljaju preširoko postavljene odredbe o imunitetu članova pravosudnih saveta, nedovoljno uređena transparentnost rada javnih tužilaštava, sudova i pravosudnih saveta, kao i korišćenje brojnih nedovoljno određenih pojmova koji stoga podležu diskrecionom tumačenju. U novom nacrtu Zakona o unutrašnjim poslovima, slično kao i u prošlogodišnjem koji je povučen nakon protesta javnosti, sporne su odredbe o biometrijskom nadzoru, diskreciji kod davanja odobrenja za korišćenje pojma „policija“, obezbeđivanju javnosti rada, kao i bitno povećana diskreciona ovlašćenja kod zapošljavanja, uključujući i mogućnosti za nepotizam.

Kako bismo ilustrovali tvrdnju da rizike od korupcije treba tražiti i otklanjati u svim zakonima, a ne samo onima koji se tiču nekih prethodno identifikovanih „rizičnih oblasti“, analizirali smo i druge propise koji su donošeni u ovom periodu. Uočili smo postojanje takvih rizika (nedovoljna transparentnost) i u izmenjenom Zakonu o budžetskom sistemu, i pored toga što su neke promene načinjene upravo sa ciljem da se transparentnost unapredi. Slično tome, uočili smo manjkavosti u Zakonu o budžetu za 2023, i Zakonu o završnom računu budžeta za 2021, pre svega u vidu odsustva obrazloženja kod mnogih bitnih stavki. Kada je reč o javnim finansijama, naša analiza je obuhvatila i zakon koji uređuje podelu nove državne pomoći mladima, čije neutemeljeno obrazloženje ukazuje da su se stvarni razlozi za donošenje zakona razlikovali od proklamovanih.

Predmet analize bile su i ovogodišnje izmene Zakona o ministarstvima. Ovaj akt nikada nije imao formu nacrtu, već je predložen neposredno od strane narodnih poslanika. I ovde je najspornije odsustvo adekvatnog obrazloženja za predloženu reorganizaciju, kao i nedovoljno jasna podela nadležnosti između novouspostavljenog Ministarstva za upravljanje javnim ulaganjima i drugih ministarstava.

Imajući sve navedeno u vidu, može se zaključiti da je neophodno sledeće:

1. Da se izmenama Zakona o sprečavanju korupcije predvidi obaveza traženja mišljenja ne samo na nacрте zakona iz taksativno navedenih oblasti, već za sve akte koje pripremaju ministarstva;
2. Da se dužnost traženja mišljenja o rizicima korupcije mora proširiti i na druge faze zakonodavnog postupka, na druge predlagače osim ministarstava, kao i na druge akte osim zakona, a pre svega na predloge za izmenu Ustava i predloge za donošenje autentičnih tumačenja zakona;
3. Da Vlada Srbije, u saradnji sa Agencijom za sprečavanje korupcije, utvrdi način na koji će pratiti ispunjavanje obaveza ministarstava da dostave nacрте na mišljenje;
4. Da Vlada i Narodna skupština, u saradnji sa Agencijom za sprečavanje korupcije utvrde način praćenja poštovanja preporuka koje je Agencija dala za otklanjanje rizika i obavezu obrazlaganja razloga za nepoštovanje tih preporuka.
5. Da se zakonom utvrdi obaveza objavljivanja mišljenja koja Agencija daje o rizicima od korupcije u propisima, kao i informacije o postupanju ministarstava po tim mišljenjima, a da Agencija da veći značaj obaveštavanju javnosti o ovom segmentu svog rada.

Primena Zakona o lobiranju

Zakon o lobiranju počeo je da se primenjuje 14. avgusta 2019. godine, osam meseci nakon što je usvojen, a sve na osnovu preporuke GRECO (grupa zemalja za borbu protiv korupcije u Savetu Evrope), koju je trebalo primeniti do kraja 2016.

Preporuke [date u petom krugu evaluacije GRECO](#) iz jula 2022. ponovo se bave lobiranjem, a njihova sadržina i kritički osvrt na propise iz ove oblasti predstavlja veoma prijatno iznenađenje posle [nezasluženo blagonaklonih ocena](#) te iste institucije iz 2020. koje su se, delom odnosile na iste oblasti (zakonodavni postupak i pravila iz Zakona o sprečavanju korupcije). Za peti krug, evaluatori GRECO su prikupljali podatke u septembru 2021, a predstavnici Transparentnosti su im ukazali na niz manjkavosti u propisima i njihovoj primeni, koje je GRECO očigledno u velikoj meri uzeo u obzir pri formulisanju svojih zaključaka i preporuka.

Pre dve godine je, između ostalog, GRECO uočio navodno povećanje transparentnosti zakonodavnog postupka i dao povoljne ocene zbog početka primene Zakona o lobiranju, koje su, očigledno bile preuranjene.

Zakon o lobiranju postavlja kao pravilo da se lobista mora pisanim putem obratiti funkcioneru ili službeniku koji radi na donošenju nekog propisa i da objasni za koga radi i koji je akt u pitanju kako bi kasnije zajednički izvestili Agenciju za sprečavanje korupcije o svim kontaktima. Osnovni problem je kontrola primene. Naime, ovaj zakon ne sadrži ni jedan mehanizam da se utvrdi da li se zainteresovano lice, umesto da lobira na osnovu propisanih pravila, koristilo neki neformalni vid komunikacije sa donosiocima odluka. Zakonodavac je ovakve neformalne kontakte u celosti isključio iz pojma lobiranja, ali je propustio da ih ili izričito zabrani ili da obezbedi njihovu transparentnost.

Sve i da su pravila o neformalnom lobiranju jasnija, bilo bi teško utvrditi u kojoj meri su poštovana. Nešto lakše bi moglo da bude utvrđivanje da li je došlo do formalnih obraćanja neposredno zainteresovanih pojedinaca, firmi, organizacija i udruženja državnim organima, poslaničkim grupama i uopšte „lobiranim licima“. Takva obraćanja mogu imati karakter kontakta sa „neregistrovanim

lobistima“ i o njima bi organi vlasti trebalo da vode evidencije. Najviše informacija bi trebalo da bude dostupno onda kada zainteresovana lica angažuju profesionalne posrednike – registrovane lobiste – da zastupaju njihove interese pred organima vlasti koji donose opšte pravne akte.

GRECO je u novom izveštaju prepoznao kao problem to što se ovim zakonom uređuje **samo lobiranje koje se odvija po formalnim pravilima**, a ne ono koje se odvija kroz neformalne kontakte lobista sa predsednikom, premijerom, ministrima i njihovim savetnicima i šefovima kabineta. Drugi veliki problem na koji GRECO ukazuje jeste to što **ne postoji obaveza funkcionera i državnih organa da objave** ko im se sve od formalnih i neformalnih lobista obratio.

Rok koji je Srbija dobila da ispuni ove preporuke je 30.9.2023. Transparentnost Srbija je pozvala Ministarstvo pravde, Agenciju za sprečavanje korupcije, Narodnu skupštinu i njen odbor za pravosuđe, državnu upravu i lokalnu samoupravu da što pre pokrenu postupak za izmenu ovog i drugih zakona koje bi trebalo menjati radi ispunjenja preporuka GRECO, ali to za sada nije učinjeno.

Transparentnost Srbija je i tokom 2022. istraživala primenu Zakona u institucijama za koje se može očekivati da najčešće mogu biti izloženi lobiranju - Vladi Srbije i ministarstvima, Narodnoj skupštini i kod Predsednika Republike. Zahtevom za pristup informacijama od javnog značaja tražili smo dostavljanje kopija evidencije iz člana 30, stav 6. i 7. Zakona o lobiranju. Tim odredbama je predviđeno da je organ vlasti dužan da vodi evidenciju o lobističkim kontaktima za funkcionere koji su izabrani, postavljeni, imenovani, zaposleni ili na drugi način radno angažovani u tom organu. Takođe, svako lobirano lice je „dužno da spreči nastanak štetnih posledica po javni interes koje mogu nastati usled lobiranja“.

Uporedo sa tim, prikupili smo podatke i od Agencije za sprečavanje korupcije o tome koji lobistički kontakti su prijavljeni toj instituciji, kako u 2022, tako i u 2021.

Za razliku od sličnih istraživanja koje smo sprovodili u 2020. i 2021, sada smo konačno saznali da je nekih slučajeva registrovanog lobiranja bilo (ukupno sedam).

S razlogom se može pretpostaviti da je broj slučajeva lobiranja, ako ne od strane registrovanih lobista, a onda makar neregistrovanih (predstavnik neposredno zainteresovanih privrednih subjekata i njihovih asocijacija), daleko veći. Kao što se može videti iz informacija koje je dostavila Agencija, nije prijavljen ni jedan slučaj lobiranja od strane neregistrovanih lobista, tako da postoji velika sumnja da se takvi slučajevi i ne prijavljuju.

Agencija je u svom godišnjem izveštaju, koji Narodna skupština još uvek nije razmatrala, preporučila da se Zakon izmeni kako bi se obezbedila transparentnost podataka sadržanih u izveštajima lobista, kao i podataka o kontaktima između lobista i javnih funkcionera ili lica zaposlenih u javnom sektoru. Međutim, Agencija se nije potrudila da transparentnost rada lobista, kao i postupanja organa vlasti i lobiranih lica unapredi objavljivanjem onih informacija koje već poseduje. Iako je tokom 2022. izrađen novi sajt Agencije u njemu nije ni predviđena rubrika u okviru koje bi se objavljivali ovakvi podaci.

Uputili smo ukupno 25 zahteva. Znatno češće nego u prethodnim godinama smo naišli na situaciju da su institucije uskratile odgovor. Tako je javnost ostala uskraćena za informacije da li je bilo nekih lobističkih kontakata sa **kabinetom predsednice Vlade, Ministarstvom za nauku, tehnološki razvoj i inovacije, Ministarstvom za brigu o porodici i demografiju, Ministarstvom zaštite životne sredine,**

Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvom odbrane, Ministarstvom za evropske integracije, Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom finansija, Ministarstvom omladine i turizma, Ministarstvom zdravlja i Ministarstvom građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture.

Ove informacije su pre godinu dana takođe uskratili kabinet **predsednice Vlade i Ministarstvo za zaštitu životne sredine, dok Ministarstvo finansija** ove informacije uskraćuje već treću godinu za redom. Narodna skupština, generalni sekretarijat Predsednika i predstavnici organa izvršne vlasti su izričito [negirali](#) postojanje kontakta sa lobistima, pa samim tim i postojanje evidencije koja bi se o tome vodila. Jedini izuzetak je Ministarstvo privrede. Ono je dostavilo informacije o lobiranju u svrhu [izmena](#) Zakona o stečaju iz aprila i [avgusta](#) 2022.

Ministarstvo spoljnih poslova obavestilo nas je o tome da je u toku postupak za imenovanje lica koje će biti zaduženo za primenu odredaba Zakona o lobiranju.

Na osnovu podataka koje nam je dostavila Agencija, od početka primene Zakona, dostavljeno im je svega sedam izveštaja lobiranih lica. Ni jedan od tih izveštaja nije objavljen na sajtu Agencije (trenutno ne postoji takva zakonska obaveza).

U 2021. prijavljeni su slučajevi lobiranja u kojem je učestvovao registrovani lobista, a koje je bilo usmereno na v.d. direktora Agencije za lekove i medicinska sredstva (u vezi sa proizvodnjom sirovina i lekova u Srbiji), 10.6.2021. (klijent Agricol), lobiranje preko registrovanog lobiste kod ministra građevinarstva, 30.7.2021, u vezi sa izuzimanjem od pojedinih odredbi kolektivnog ugovora za delatnost putne privrede (klijent Trace Srbija AD), zabeleženo 2.9.2021, lobiranje preko registrovanog lobiste kod ministra finansija u vezi sa Zakonom o fiskalizaciji, 14.5.2021 (klijent Daisy Tech JSC), lobiranje kod v.d. pomoćnice ministra zdravlja 23.9.2021, preko registrovanog lobiste u vezi sa legalizacijom kanabisa u medicinske svrhe (u ime Nacionalne asocijacije konopljara Srbije), kao i od strane iste organizacije, počev od 4.11.2021, kod v.d. pomoćnika ministra poljoprivrede. U 2022. godini, prijavljena su samo dva slučaja lobiranja, gde se profesionalni lobista za potrebe jednog advokata, našao pred pomoćnikom ministra privrede u vezi sa Zakonom o stečaju (u dva navrata).

Verovatnoća da se niko od zainteresovanih subjekata nije obraćao Vladi, Predsedniku Srbije ili Skupštini i narodnim poslanicima, kao i polovini ministarstava u vezi sa propisima, tokom cele 2020. i 2021, kao i prvih deset meseci 2022. godine, gotovo je nikakva. Naime, ti organi su u tom periodu učestvovali u donošenju ili izradi nekoliko stotina zakona, uredbi, pravilnika i drugih opštih akata koji utiču na interese stotina hiljada privrednih subjekata. Mnogo je izglednije da niko od njih (uključujući i one koji su pripremali, predlagali i usvojili Zakon o lobiranju) nije bio svestan toga da je ustanovljena nova obaveza i da se sprovođenje ovih obaveza od strane funkcionera i zaposlenih u organima vlasti ne prati. Ako nekog praćenja poštovanja obaveze ima, ono je shvaćeno veoma usko i svodi se na beleženje kontakata sa registrovanim lobistima, i to onda kada oni sami naglase da dolaze u tom svojstvu.

Na postojanje „neregistrovanog lobiranja“ (koje Zakon dopušta) upućuju i informacije koje o svom radu objavljuju asocijacije koje okupljaju domaće ili strane privrednike, ukazujući na mere koje su predlagali Vladi Srbije ili pojedinim ministarstvima, a polazeći od interesa i problema na koje su ukazale njihove članice.

Smatramo da je ovakva situacija je delimično uzrokovana i slabostima u samom Zakonu, gde nije propisana jasna obaveza i samih funkcionera i drugih lobiranih lica da prijave lobističke kontakte unutar organa. Takođe, mogućnost javne kontrole je minimalna, budući da ne postoji dužnost proaktivnog objavljivanja podataka o radnim sastancima javnih funkcionera. Zbog toga je, **pored unapređenja zakona i prakse institucija** neophodno da Agencija za sprečavanje korupcije **više pažnje posveti obukama javnih funkcionera i službenika u vezi sa prepoznavanjem potencijalnih lobističkih aktivnosti** kojima su izloženi i pravilnim evidentiranjem takvih aktivnosti.

U ovom periodu je najviše javno iznošenih sumnji na moguće skrivene ili javne uticaje prilikom izrade opštih pravnih akata bilo vezano za proces odluke koje su donošene ili se još uvek donose u vezi sa eksploatacijom rudnih bogatstava, pre svega litijuma. Pri tom, nije u potpunosti jasno da li bi predmet lobiranja pre svega moglo da bude donošenje, izmena ili ukidanje nekih propisa ili samo donošenje pojedinačnih akata, koji nisu predmet Zakona o lobiranju. Krajem 2021. došlo je do masovnih protesta koji su bili usmereni na to da se zabrani iskopavanje litijuma u Jadru i Rađevini, kao i u drugim delovima zemlje. Formalno, zahtev koji je iznet na protestu odnosio se na povlačenje izmena i dopuna Zakona o eksproprijaciji, kao i izmene pojedinih odredaba Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi. Nakon što je vlast prihvatila ove predloge, 20. januara 2022, Vlada Srbije je odlučila da poništi upravne akte vezane za rad kompanije „Rio Tinto“ i time „prihvatila zahteve ekoloških organizacija“. U saopštenju te kompanije pominje se i da je ukinut prostorni plan za Projekat „Jadar“. U novom sazivu parlamenta podneti su i predlozi zakona koji se odnose na temu eksploatacije ove rude, a jedan takav predlog je formulisan u vidu narodne inicijative i pre konstituisanja novog saziva Narodne skupštine. Parlament, međutim, o ovoj narodnoj inicijativi još uvek nije raspravljao, suprotno odredbama Zakona. Primetno je da se krajem 2022. narativ predstavnika vlasti bitno promenio, te je „čvrsta odluka“, doneta pred raspisivanje predsedničkih i parlamentarnih izbora, značajno relativizovana iznošenjem stavova predsednika države, ministara i poslanika o tome da je odricanje od iskopavanja litijuma bilo velika greška. Dodatno, primetne su i dalje aktivnosti kompanije sa kojom je država prekinula saradnju.

Ovaj slučaj koji je dobio veliku pažnju u javnosti, odlična je ilustracija koliko građani Srbije malo znaju o razlozima za donošenje, kako opštih, tako i pojedinačnih odluka.